

ILG'OR PEDAGOG

ILMIY JURNALI

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

2025

Google Scholar

zenodo

Andijan, Uzbekistan

+998335668868

<https://innoworld.net>

ILG'OR PEDAGOG

RESPUBLIKA ILMIY JURNALI
TO'PLAMI

2- JILD, 3 - SON
2025

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2025

**MIRZA OLIM MAHDUM HOJI VA UNING "TARIXI TURKISTON" ASARI
HAQIDAGI MA'LUMOTLAR****Tojiboyeva Muharramoy Raxmatjonovna**

Farg'ona davlat universiteti

Tarix fakulteti 3-kurs talabasi.

muharramoytojiboyeva@gmail.com

Telefon: +998500705536

Annotatsiya: Mirza Olim Mahdum Hoji (taxminan XIX asrning o'rtalarida yashagan) — o'zbek tarixchisi, olim, va muallif bo'lib, u "Tarixi Turkiston" asari bilan mashhur. Ushbu asar Turkistonning tarixiy, siyosiy, ijtimoiy va madaniy hayotini tasvirllovchi muhim manba hisoblanadi. Mirza Olim Mahdum Hoji o'z asarida Turkistonning o'ziga xos tarixini, geografik xususiyatlarini va amaldagi siyosiy tizimini yoritishga harakat qilgan. Asar Turkiston hududining siyosiy tarixi, xususan, Buxoro, Xiva va Qo'qon amirliklarining siyosiy va madaniy hayotini o'rganishga qaratilgan. Asar bir necha bo'limlardan iborat bo'lib, unda Turkistonning tarixidagi muhim voqealar, siyosiy o'zgarishlar, amirlar va davlat boshqaruvi tizimi haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Tarixi Turkiston, Markaziy Osiyo, Buxoro, Samarqand, Xiva, ijtimoiy, madaniy, iqtisodiy va diniy hayoti, Amir Shohmurod.

Аннотация: Мирза Олим Махдум Хаджи (ок. середины XIX века) был узбекским историком, ученым и писателем, наиболее известным благодаря своей книге «История Туркестана». Этот труд является важным источником, описывающим историческую, политическую, общественную и культурную жизнь Туркестана. В своей работе Мирза Олим Махдум Хаджи попытался пролить свет на уникальную историю, географические особенности и современную политическую систему Туркестана. Работа направлена на изучение политической истории Туркестанского края, в частности политической и культурной жизни Бухарского, Хивинского и Кокандского эмиратов. Работа состоит из нескольких разделов, в которых рассказывается о важных событиях истории Туркестана, политических изменениях, эмирах и системе государственного управления.

Ключевые слова: История Туркестана, Средней Азии, Бухары, Самарканда, Хивы, общественная, культурная, экономическая и религиозная жизнь, Amir Шахмурод.

Annotation: Mirza Alim Makhdum Haji (circa mid-19th century) was an Uzbek historian, scholar, and author, best known for his work "History of Turkestan". This work is an important source describing the historical, political, social, and cultural life of Turkestan. In his work, Mirza Alim

Makhdum Haji attempted to shed light on the unique history, geographical features, and current political system of Turkestan. The work is aimed at studying the political history of the Turkestan region, in particular, the political and cultural life of the emirates of Bukhara, Khiva, and Kokand. The work consists of several sections, which discuss important events in the history of Turkestan, political changes, emirs, and the system of state administration.

Key words: History of Turkestan, Central Asia, Bukhara, Samarkand, Khiva, social, cultural, economic and religious life, Amir Shahmurad.

KIRISH

Mirza Olim Mahdum Hojining “Tarixi Turkiston” asari eng mashhur va muhim asari hisoblanadi. Bu asar Turkistonning tarixini, geografiyasini, siyosiy tuzilishini va ijtimoiy hayotini tasvirlaydi. U asarda nafaqat Turkistonning o'ziga xos tarixiy voqealari haqida yozilgan, balki Markaziy Osiyo xalqlarining madaniy, iqtisodiy va siyosiy hayotining muhim jihatlari ham yoritilgan muhim manbadir. Asar 1992-yili “Qarshi” nashriyotida lug'at va izohlar bilan nashr qilingan. 2008-yilda ushbu asar Toshkentda “Yangi asr avlodi” nashriyotida qayta nashr etildi. Asar sodda, tushunarli tilda yozilgan.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

“Tarixi Turkiston” asari bir qator bo'limlardan iborat bo'lib, ular Turkistonning har xil davrlari, undagi hukmdorlar, siyosiy o'zgarishlar va ijtimoiy tizimlarni o'z ichiga oladi. Mirza Olim Mahdum Hoji asarida Turkistonning tarixiy o'zgarishlari, hukmdorlar o'rtasidagi nizolar, shuningdek, yirik siyosiy voqealar va ularning natijalari haqida tafsilotlar keltirgan. Asar bo'limlarida Turkistonning siyosiy tarixidan tortib, ijtimoiy, madaniy, iqtisodiy va diniy hayotiga qadar turli mavzular muhokama qilinadi.

Mirza Olim Mahdum Hoji bir necha bobda Turkistonning siyosiy tarixini yoritadi. Turkistonning davlatlar tarixi bobida Buxoro, Samarqand, Xiva va boshqa hududlarda mavjud bo'lgan davlatlar, ularning hukmdorlari va siyosiy tuzilmalari tahlil qilinadi. Xususan, amirlar va sultonlarning o'zaro munosabatlari, davlatlararo nizolar, davlat tuzilmalari va ularning ijtimoiy ahamiyati yoritiladi. Asarda nafaqat Turkiston hududida joylashgan davlat tarixi, balki ularning boshqa turkiy davlatlar o'rtasidagi diplomatik aloqalari, urushlari, sulhlari va ittifoqlari haqida ma'lumotlar keltiriladi.

Asarda Mirza Olim Mahdum Hoji Turkiston jamiyatining ijtimoiy tuzilishini va undagi qatlamlarni ham chuqur tahlil qilgan bo'lib, unda ijtimoiy tabaqalanish, ya'ni podshohlar, amirlar, olimlar, savdogarlar, dehqonlar, hunarmandlar, va quldorlar o'rtasidagi ijtimoiy farqlarni yoritgandir. Turkistonliklarning kunlik faoliyatlari, yashash tarzi, kiyinish, ovqatlanish, oilaviy an'analar va boshqa madaniy elementlar haqida ma'lumotlar beriladi. Mirza Olim Mahdum Hoji Turkistonning ta'lim tizimini, madrasa va ilmiy markazlarning roli, ilmiy tadqiqotlar va ilm-fan taraqqiyotini ham yoritadi.

Asarda Turkistonning diniy hayot, din va e'tiqodlar masalalari ham yoritiladi. Turkistonning diniy hayoti, ayniqsa, islomning rivojlanishi, madrasalar va diniy tashkilotlarning roli haqida so'z boradi va imomlar, shayxlar va olimlarning diniy hayotdagi ahamiyati ko'rsatilgandir. Asarda Turkiston xalqining qadimiy e'tiqodlari, an'anaviy dinlari va ularga nisbatan qarashlarni ham tahlil qiladi. Ular orasida shamanizm, Zardushtlik, va boshqa diniy tizimlar yoritiladi. Shuningdek, o'sha davrda Turkistonda mavjud bo'lgan turli diniy oqimlar, xususan, sunniylik, shialik va boshqa diniy qarashlar haqida ham ma'lumotlar uchraydi. Ushbu asarda shuningdek, dinning siyosiy hayotga ta'siri, hukmdorlarning diniy qarorlari, diniy tazyiqlar va shariat qonunlarining jamiyatdagi roli tahlil qilinadi.

Mirza Olim Mahdum Hoji o'z asarida Turkistonning madaniy hayoti va ilm-fanini va o'sha davrdagi Turkistonlik adabiyotshunos, shoirlar, yozuvchilar va ilm-fan sohasidagi shaxslar haqida so'z yuritiladi. Shu bilan birga, o'sha davrda mavjud bo'lgan san'at, arxitektura, tasviriy san'at va musiqaning rivoji ham tasvirlanadi. Asarda yozilishicha Samarqand, Buxoro va boshqa yirik shaharlar ilmiy markazlarga aylangan va bu yerda olimlar o'z ilmiy ishlanmalarini olib borishgan. Asar orqali o'sha davr ilmiy salohiyati, ilmiy muhit va ilmiy tadqiqotlarning ahamiyati ko'rsatiladi.

Mirza Olim Mahdum Hoji "Tarixi Turkiston" asarida iqtisodiy masalalarga ham alohida e'tibor qaratadi. E'tiborli jihati shundaki asarda o'sha davrdagi qishloq xo'jaligi, ekinlari, dehqonlarning ish haqi va yer taqsimoti masalalari haqida ma'lumotlar uchraydi. Asarda shuningdek, O'rta Osiyo, xususan, Turkistonning xalqaro savdo yo'llari, savdogarlar va savdo markazlari haqida ma'lumot berilgan va hunarmandchilik, qo'lda ishlanadigan mahsulotlar va ularning eksporti haqida ham so'z yuritildandir. Mulla Olim mahdum hoji ushbu asarida Amir Shohmurod haqida so'z yuritib, xususan, uning din yo'lidagi siyosatini quyidagicha xarakterlaydi: Shohmurodbiy ziyoda so'fiy, xudoga yaqinlashish yo'lini tutgan (doxuli suluk) va taraqqiyparvar, shariat targ'ibotchisi (shar'i sharif), taomi o'z kasbi halolidan edi.

Mirza Olim Mahdum Hoji "Tarixi Turkiston" asari tarixshunoslikda o'zining ilmiy ahamiyati bilan ajralib turadi. Asar Turkiston tarixining o'sha davrdagi eng yaxshi namunalaridan biri hisoblanadi. Uning yirik ilmiy kashfiyotlari va tarixiy voqealarni tahlil qilishdagi ilg'or yondashuvi bugungi kunda ham tarixshunoslikda katta ahamiyatga ega. Mirza Olim Mahdum Hoji tarixiy hodisalarni nafaqat faktlarga tayangan holda, balki ulardan chiqariladigan saboqlarni ham o'z asarida ko'rsatishga harakat qilgan.

Mirza Olim Mahdum Hoji o'zining asarida Buxoro amirligi, Xiva amirligi va Qo'qon amirligining ichki va tashqi siyosatini, xalqning ijtimoiy va iqtisodiy hayotini chuqur tahlil qilgan. Asarda ayniqsa, Markaziy Osiyo xalqlarining urushlari, ular o'rtasidagi o'zaro munosabatlar, va mustamlakachilik

siyosatining ta'siri haqida ma'lumotlar berilgan. Uning asari, birinchi navbatda, o'sha davrning siyosiy tuzilmasi, ijtimoiy tizimi va madaniyatining to'liq tasvirini yaratgan. Asar Turkistonning ijtimoiy, siyosiy, madaniy va iqtisodiy hayotini tushunishga yordam beradi. Uning tahlili nafaqat o'sha davrdagi siyosiy voqealarni, balki Turkiston xalqlarining salohiyati va madaniyatini ham o'z ichiga oladi. Asar orqali biz turkistonliklarning kundalik hayotini, iqtisodiy faoliyatini va diniy e'tiqodlarini yaxshiroq tushunishimiz mumkin.

Asar shuningdek, Mustamlakachilik davri va Turkiston xalqlarining ijtimoiy-siyosiy holati haqida yozilgan dastlabki asarlardan biri sifatida katta tarixiy qiymatga ega. Mirza Olim Mahdum Hoji o'z asarida Turkistonning tarixini faqat hukmdorlar darajasida emas, balki oddiy xalqning hayoti nuqtai nazaridan ham ko'rsatishga harakat qilgan.

XULOSA

Mirza Olim Mahdum Hoji o'zining "Tarixi Turkiston" asari orqali Turkistonning siyosiy, ijtimoiy va madaniy tarixini aniq va batafsil yoritgan. Asar nafaqat tarixiy manba sifatida, balki o'z davrining ijtimoiy-siyosiy sharoitlarini tushunishga yordam beruvchi ilmiy asar sifatida ham katta ahamiyatga ega. Bu asar hozirgi kunda ham Turkiston va Markaziy Osiyo tarixini o'rganishda asosiy manba sifatida qadrli hisoblanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

Мирзо Олим Махдум ҳожи. Тарихи Туркистон. - Янги аср авлоди, 2009.

2. <https://interoncof.com/index.php/italy/article/download/1240/1170/2244>
3. <http://lib.niuuz.online/read/11297/pdf>
4. https://uz.wikipedia.org/wiki/Amir_Shohmurod